

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 1.

Uwagi wstępne Monopole intelektualne Źródła praw na dobrach niematerialnych

Uwagi wstępne

- kurs obejmuje 15 godzin zajęć dydaktycznych
- celem kursu jest przedstawienie zasad ochrony praw na dobrach niematerialnych
- materiały pomocnicze do kursu (m.in. podręcznik) dostępne są na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>
- tematyka kolejnych 6 zajęć:

- 1. Monopole intelektualne i źródła praw na dobrach niematerialnych.**
- 2. Zakres przedmiotowy i podmiotowy prawa autorskiego. Autorskie prawa osobiste i majątkowe.**
- 3. Okres ochrony utworu, domena publiczna, dozwolony użytek prywatny i publiczny. Prawo cytatu. Plagiat. Odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich.**
- 4. Umowy o przekazaniu praw autorskich i licencyjna. Wolne licencje, licencje Creative Commons. Ruch Wolnej Kultury. Organizacje zbiorowego zarządzania.**
- 5. Pojęcie własności przemysłowej. Prawa własności przemysłowej i ich ograniczenia. Rejestracja i międzynarodowa ochrona własności przemysłowej. Umowy o przekazaniu praw własności przemysłowej i licencyjna. Naruszenie praw własności przemysłowej.**
- 6. Bazy danych i zwalczanie nieuczciwej konkurencji.**

Źródła praw na dobrach niematerialnych

Podstawowymi źródłami prawa w Polsce są ustawy. **Prawa na dobrach niematerialnych** zostały uregulowane w 4 ustawach:

1. Utwory, programy komputerowe oraz przedmioty praw pokrewnych (np. artystyczne wykonania) objęte są **ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych**.
2. **Ustawa o ochronie baz danych** zawiera regulacje dotyczące baz danych w zakresie, w jakim nie stanowią one utworów.
3. Patenty, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe i oznaczenia geograficzne zostały objęte **ustawą prawo własności przemysłowej**.
4. Istotne znaczenie ma też **ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji**.

Warto pamiętać, że:

- istnieje wiele innych przepisów, które regulują korzystanie z dóbr niematerialnych - przede wszystkim **przepisy kodeksu cywilnego o dobrach osobistych**
- przepisy dotyczące dóbr niematerialnych można znaleźć również m.in w:
 - kodeksie cywilnym
 - w prawie prasowym
 - w ustawie o ochronie dziedzictwa Fryderyka Chopina
 - w prawie geodezyjnym i kartograficznym

Obecny kształt większości obowiązujących w Polsce ustaw z zakresu praw na dobrach niematerialnych jest uwarunkowany postanowieniami przepisów prawa międzynarodowego. Do najważniejszych z nich zaliczają się umowy administrowane przez **Światową Organizację Własności Intelektualnej** (World Intellectual Property Organisation, WIPO):

- **konwencję berneńską oraz traktat WIPO o prawie autorskim** (dotyczące praw autorskich)
- **konwencję rzymską i traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i prawach pokrewnych** (dotycząca praw pokrewnych)
- **konwencję paryską oraz układ o współpracy patentowej** (dotyczące głównie praw patentowych)
- **porozumienie madryckie** (dotyczące znaków towarowych)
- **porozumienie haskie** (dotyczące wzorów przemysłowych)

Warto pamiętać, że:

- WIPO to nie jedyna organizacja międzynarodowa, z którą związane są wiążące Polskę umowy międzynarodowe. Istotne są również: **porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS)** - załącznik do porozumienia ustanawiającego **Światową Organizację Handlu (WTO)**, jak również **europejska konwencja patentowa** (zwana też konwencją o patencie europejskim)
- nowożytnie prawo autorskie Polska odziedziczyła po zaborcach w czasach, gdy doczekało się już ono regulacji o zasięgu wykraczającym poza granice jednego kraju. Jednym z zobowiązań nałożonych na Polskę w ramach traktatu wersalskiego było zresztą przystąpienie do konwencji berneńskiej dotyczącej praw autorskich

Polska jest również związana prawem **Unii Europejskiej**, w ramach którego funkcjonuje szereg dyrektyw regulujących prawa autorskie i inne prawa na dobrach niematerialnych. Do najważniejszych dyrektyw prawno-autorskich można zaliczyć:

- dyrektywę w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (znaną jako **INFOSOC**)
- dyrektywę w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (znaną jako **IPRED**)
- dyrektywę w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych
- dyrektywę w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej
- dyrektywę w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych
- dyrektywę w sprawie prawa autora do wynagrodzenia z tytułu odsprzedaży oryginalnego egzemplarza dzieła sztuki (tzw. **droit de suite**)
- dyrektywę w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych, w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych stosowanych w odniesieniu do przekazu satelitarnego oraz retransmisji drogą kablową (znaną jako **dyrektywa kabel-satelita**)
- dyrektywę w sprawie ochrony prawnej baz danych

Warto pamiętać, że:

- w polskim prawie funkcjonuje zasada hierarchii aktów prawnych. Polskie ustawy **muszą być zgodne z wiążącymi Polskę przepisami prawa międzynarodowego**, a w szczególności europejskiego. Wiele z przyjętych w polskich ustawach rozwiązań wynika z konieczności realizacji tych zobowiązań, ale w wielu miejscach polski ustawodawca ma większą lub mniejszą swobodę

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 1** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Na następnych zajęciach przedstawiony zostanie **zakres przedmiotowy i podmiotowy prawa autorskiego oraz autorskie prawa osobiste i majątkowe.**

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 2.

**Zakres przedmiotowy i podmiotowy prawa autorskiego
(utwory, rodzaje utworów, prawa pokrewne)
Autorskie prawa osobiste i majątkowe**

Kiedy mamy do czynienia z utworem?

Utworem jest zgodnie z literą ustawy:

*każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze,
ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości,
przeznaczenia i sposobu wyrażenia.*

Przy określaniu, czy rezultat twórczej aktywności autora jest utworem w sensie prawnym, **nie ma znaczenia wartość artystyczna lub materialna** jego pracy ani cel jej powstania. Nawet najbardziej grafomański wiersz w systemie prawa autorskiego uzyska taką samą ochronę jak poezja Miłosza.

Cechą pozwalającą uznać, że mamy do czynienia z utworem, jest **indywidualny charakter** działalności twórczej.

Aby zrozumieć tę zasadę, spróbujmy zanalizować przykład obrazu Vincenta van Gogha
Taras kawiarni La Guinguette na Montmartrze:

Przyjmuje się, że działalność twórcza musi zawierać znamiona **oryginalności** i **indywidualności**. To, że obraz przedstawia taras kawiarni nie oznacza, że nie jest oryginalny, chociaż wielu artystów mogło korzystać z tego widoku.

Obraz van Gogha nie jest kopią innego utworu, posiada swój **indywidualny charakter**, styl rysowania, dobór perspektywy, kolorów i inne jego cechy wynikają bezpośrednio z wyborów malarza, są odbiciem jego, subiektywnego i twórczego działania.

Utwór jest chroniony od chwili, w której zostanie w jakiegokolwiek postaci **ustalony**.

Sformułowanie „**forma ustalona**” ma dość szerokie znaczenie, ale w praktyce wystarczy przyjąć, że utworem jest informacja w jakiś sposób **uzewnętrzniona**:

- nagranie na taśmie magnetycznej
- obraz na kliszy fotograficznej
- plik na komputerze
- zapis na kartce papieru
- wykonanie nieprowadzące do powstania materialnego nośnika (np. wygłoszenie, zaśpiewanie)

Warto pamiętać, że:

- system prawa autorskiego obejmuje takie utwory jak: *wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe), plastyczne, fotograficzne, lutnicze, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne, muzyczne i słowno-muzyczne, sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne, audiowizualne (w tym filmowe)*
- prawo autorskie **nie chroni idei**, odkryć, procedur, metod i zasad działania oraz koncepcji matematycznych. Chroniony jest **sposób wyrażenia idei**
- utwór jest **niematerialny**. Nie jest nim kartka papieru czy fizyczne ślady pociągnięć ołówkiem układające się w wizerunek postaci. Kartka papieru to tylko nośnik informacji, medium przy pomocy którego rozpowszechniany jest niematerialny utwór

Rodzaje utworów

Ustawa wprowadza rozróżnienie między:

- utworami pierwotnymi
- utworami zależnymi (opracowania, adaptacje)

Utwór zależny ma w sobie jakiś twórczy wkład nowego autora, ale korzysta też z elementów utworu pierwotnego (macierzystego).

Przykłady utworów pierwotnych i zależnych:

utwór pierwotny	utwór zależny
<i>Hobbit, czyli tam i z powrotem</i> J. R. R. Tolkiena (1937 r)	Tłumaczenie Marii Skibniewskiej (1960)
<i>Voodoo People</i> (utwór grupy The Prodigy z 1994 r)	<i>Voodoo People</i> (remiks przygotowany przez The Chemical Brothers wydany na tym samym albumie)
<i>Kubuś Puchatek</i> A. A. Milne'a (1926 r)	Scenariusz przedstawienia teatru dziecięcego przygotowany na podstawie książki

Warto pamiętać, że:

- system utworów zależnych może być bardzo skomplikowany - na bazie istniejących już utworów zależnych mogą powstać kolejne np:
 - ✓ **oryginał książki** w języku angielskim
 - ✓ **scenariusz filmowy** w języku angielskim na bazie książki
 - ✓ **polskie tłumaczenie listy dialogowej** w wydaniu DVD filmu
 - ✓ **gra komputerowa** z listą dialogową na bazie scenariusza filmu
 - ✓ **tłumaczenie listy dialogowej** gry
- na każdym etapie twórcy opracowania, przeróbki czy adaptacji uzyskać muszą **odpowiednią zgodę na rozpowszechnianie utworów zależnych** ze strony uprawnionego do oryginalnego utworu

Warto pamiętać, że:

- od utworów zależnych odróżnia się **utwory inspirowane**. Utwór inspirowany jest utworem samodzielny, posiadającym oryginalne twórcze elementy, czerpiącym jedynie inspirację z innego utworu
- do rozpowszechniania utworu inspirowanego **nie jest konieczna zgoda** podmiotu uprawnionego do dzieła, które było źródłem inspiracji
- **utworami nie są**: akty normatywne (np. ustawy) lub ich projekty, dokumenty urzędowe, urzędowe materiały, znaki i symbole, opublikowane opisy patentowe lub ochronne, proste informacje prasowe, idee, odkrycia, procedury, metody i zasady działania, koncepcje matematyczne

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Prawa pokrewne

Prawa pokrewne to prawa przysługujące podmiotom, którym nie można przypisać twórczego wkładu w sam utwór, a jedynie tylko poniesienie pewnego nakładu inwestycyjnego

Chronią głównie interesy podmiotów, które uczestniczą w procesie **przekazywania utworu publiczności** np. aktorów, recytatorów, dyrygentów, tancerzy, inżynierów dźwięku.

Prawami pokrewnymi są:

- prawa do **artystycznych wykonań**
- prawa do **fonogramów i wideogramów**
- prawa do **nadań programów**
- prawa do **pierwszych wydań** (a także do wydań naukowych i krytycznych)
- prawa do **wydań naukowych i krytycznych**

Podobnie jak prawa autorskie, prawa pokrewne **są ograniczone czasowo.**

Wygasają one:

- z upływem **50 lat** następujących po roku, w którym artystyczne wykonanie ustalono
- z upływem **50 lat** następujących po roku, w którym fonogram/wideogram został sporządzony
- z upływem **50 lat** następujących po roku pierwszego nadania programu
- **30 lat** od publikacji wydania naukowego i krytycznego
- **25 lat** od pierwszej publikacji lub rozpowszechnienia niepublikowanego dotąd utworu do którego prawa już wygasły

Autorskie prawa osobiste i majątkowe

Prawo autorskie dotyczy zarówno kwestii związanych z samym **autorstwem utworu**, jak i związanych z **wykonywaniem monopolu prawnautorskiego**.

Dlatego prawa autorskie dzielimy na dwa podstawowe rodzaje:

- **prawa osobiste**
- **prawa majątkowe**

Autorskie prawa osobiste określają podstawowe zasady wykorzystywania utworów.

Zaliczamy do nich takie prawa jak:

- prawo do autorstwa
- prawo do podjęcia decyzji o pierwszym udostępnieniu swojego dzieła publiczności
- prawo do integralności swoich utworów
- prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu

Autorskie prawa osobiste:

- są bezpośrednio związane z osobą autora
- dotyczą osobistej relacji twórcy z utworem
- są nieograniczone w czasie
- nie można z nich zrezygnować ani nikomu przekazać, zawsze przysługują twórcy

Istotą **majątkowych praw autorskich** jest przyznanie ich posiadaczowi monopolu na korzystanie z utworów.

Autorskie prawa majątkowe:

- nie są zawsze ani nierozzerwalnie związane z autorem
- dotyczą dysponowania utworem i zarabiania na jego rozpowszechnianiu lub na innej formie wykorzystania
- dają prawo kontroli nad korzystaniem z utworu
- są ograniczone w czasie
- mogą być przeniesione przez autora w ramach umowy o przeniesieniu praw lub w ramach spadku, we wskazanych w ustawie przypadkach przysługują innej osobie niż twórca, uprawniony może upoważnić inną osobę do korzystania z nich (licencja)

Porównanie autorskich praw osobistych i majątkowych

Autorskie prawa osobiste	Autorskie prawa majątkowe
bezpośrednio związane z osobą autora	pośrednio związane z osobą autora
dotyczą relacji twórcy z utworem	dotyczą dysponowania utworem i zarabiania na jego rozpowszechnianiu lub na innej formie wykorzystania
umożliwiają zachowanie niemajątkowej więzi z utworem	dają prawo kontroli nad korzystaniem z utworu
nieograniczone w czasie	ograniczone w czasie
nie można z nich zrezygnować ani nikomu przekazać	mogą być przeniesione przez autora w ramach umowy o przeniesieniu praw lub w ramach spadku, we wskazanych w ustawie przypadkach przysługują innej osobie niż twórca, uprawniony może upoważnić inną osobę do korzystania z nich (licencja)

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 2** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Na następnych zajęciach przedstawione zostaną zagadnienia związane z **okresem ochrony utworu, domeną publiczną, dozwołonym użyciem prywatnym i publicznym oraz prawem cytatu, plagiatem i odpowiedzialnością za naruszenie praw autorskich.**

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 3.

Okres ochrony utworu, domena publiczna

Dozwolony użytek prywatny i publiczny

Prawo cytatu

Plagiat

Odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Okres ochrony utworu

W całej Unii Europejskiej, w tym także w Polsce, jest to **70 lat od śmierci twórcy**
(w szczególnych przypadkach, od innej daty).

Okres po śmierci autora liczony jest od **ostatniego dnia roku kalendarzowego**.
Dlatego np. dzieła Tadeusza Boya-Żeleńskiego, który zmarł 4 lipca 1941 roku, do
domeny publicznej weszły dopiero 1 stycznia 2012 roku.

Warto pamiętać, że:

- **terminy wygaśnięcia oryginału i utworu zależnego liczymy osobno** – prawa do oryginału wygasają 70 lat po śmierci autora oryginału, a prawa do np. tłumaczenia po upływie 70 lat po śmierci tłumacza
- **czas ochrony utworu był wielokrotnie wydłużany**. W ustawie z 1926 r. było to 50 lat od śmierci autora, ustawa z 1952 r. redukowała ten okres do lat 20, zmiany uchwalone w 1975 r. wydłużyły go do 25 lat. W ustawie z 1994 r. zapisano już trwanie autorskich praw majątkowych przez 50 lat. Nowelizacja tej ustawy, uchwalona w 2000 r., ustaliła okres ochrony na 70 lat od śmierci autora
- pierwszy akt prawny dotyczący prawa autorskiego uchwalony został w 1710 r. przez parlament Wielkiej Brytanii. Był to Statut Anny (od imienia królowej Anny Stuart). Sformułowano w nim bardzo ważną zasadę mówiącą, że ochrona prawna utworu **powinna obowiązywać tylko przez pewien ograniczony czas**. Zapisy statutu mówiły o **14 latach od pierwszej publikacji**

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Pojęcie domeny publicznej

Domena publiczna to zasób utworów, które nie są objęte autorskimi prawami majątkowymi. W domenie publicznej są dzieła, które nigdy nie były objęte autorskim prawem majątkowym oraz te, w przypadku których ograniczenia wynikające z tego prawa wygasły

Utwory w domenie publicznej nigdy nie objęte autorskim prawem majątkowym	Utwory w domenie publicznej, co do których autorskie prawa majątkowe już wygasły
<i>Odprawa posłów greckich</i> Jana Kochanowskiego	<i>Obrachunki fredrowskie</i> Tadeusza Boy-Żeleńskiego (zm. 1941)
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (1997)	Tekst kolędy <i>Bóg się rodzi</i> Franciszka Karpińskiego
<i>Dama z gronostajem</i> Leonarda da Vinci (XVI w.)	<i>Bitwa pod Grunwaldem</i> Jana Matejki (zm. 1893)

Warto pamiętać, że:

- początków koncepcji domeny publicznej można dopatrywać się w prawie rzymskim, w którym występowała szeroka kategoria **rzeczy, których nie można posiadać na własność**, udostępnionych wszystkim obywatelom
- istnienie zasobu twórczości dostępnej dla całej ludzkości bez ograniczeń uważa się za jeden z **fundamentów rozwoju kultury**
- **domenę publiczną opisywać można metaforą powszechnego dobra wspólnego**, dziedzictwa kulturowego, należących do wszystkich zasobów niematerialnych o podstawowym znaczeniu dla społeczeństwa, tak jak do wszystkich należy język, przestrzeń publiczna czy środowisko naturalne

Warto wiedzieć, że:

- w polskim prawie pojęcie domeny publicznej nie występuje dosłownie. W polskim tłumaczeniu konwencji berneńskiej termin **public domain** przetłumaczono jako „**publiczna własność państwa**”
- zapisany w idei domeny publicznej brak ograniczeń wynikających z autorskich praw majątkowych oznacza **swobodę w ich rozpowszechnianiu i adaptacji**, np. swobodne tworzenie i rozpowszechnianie tłumaczeń czy remiksów (także w celach zarobkowych, przy czym od 5 do 8 proc. wpływów brutto ze sprzedaży musi być przekazywane na Fundusz Promocji Twórczości)
- **utwory zależne zbudowane w oparciu o oryginały pozostające w domenie publicznej objęte są standardową ochroną prawnoautorską**, np. obraz Marcela Duchampa L. H. O. O. Q. (znany jako Mona Lisa z wąsami) – o ile Mona Lisa jest w domenie publicznej, przeróbka Duchampa – o ile uznamy ją za twórczą – wciąż objęta jest autorskim prawem majątkowym, którego ochrona trwać będzie aż do 2039 roku
- **dostępność zasobów domeny publicznej ograniczają** art. 99¹ i 99² pr. Aut.. W sytuacji, w której np. ktoś znajduje na strychu nigdy nie publikowany dziennik pradziadka, którego treść jest już w domenie publicznej i decyduje się go wydać drukiem, wydanie to zostanie objęte ochroną praw pokrewnych przez 25 lat

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Dozwolony użytek prywatny

Dozwolony użytek prywatny pozwala **każdemu** korzystać na własne potrzeby z rozpowszechnionego już chronionego utworu bez konieczności uzyskiwania zgody uprawnionych osób (choć obwarowane jest to szeregiem wymagań).
Obejmuje też **osoby pozostające z nami w relacjach rodzinnych i towarzyskich**.

Przykłady dozwolonego użytku prywatnego:

- pobranie pliku z muzyką ze strony WWW
- pożyczenie książki znajomemu
- skserowanie lub zeskanowanie książki na potrzeby własne bądź znajomych
- wykonanie kopii płyty CD do samochodu
- puszczenie muzyki na urodzinach
- odwiedzenie strony WWW

Warto pamiętać, że:

- **dozwolony użytek osobisty działa bez względu na formę (postać) utworu**: nieważne jest, czy mamy do czynienia z fizycznym egzemplarzem (książka, płyta), czy z plikiem cyfrowym
- istotnym ograniczeniem dozwolonego użytku osobistego jest **zawężenie jego zasięgu do nas samych oraz bliskiego kręgu znanych nam osób**

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Dozwolony użytek publiczny

Dozwolony użytek publiczny zezwala na nieodpłatne (co do zasady) korzystanie z już rozpowszechnionego utworu na różne sposoby, które powodują udostępnienie go **nieograniczonej publiczności**.

Przykłady dozwolonego użytku publicznego:

- biblioteka wypożyczająca książki
- przytoczenie fragmentu cudzej książki we własnym utworze np. w celu wyjaśnienia poruszonej kwestii (cytat)
- wyświetlenie ekranizacji lektury szkolnej na lekcji języka polskiego poświęconej tej lekturze
- publiczne wykonanie wiersza współczesnego poety podczas szkolnej akademii
- wykonanie i rozpowszechnienie w internecie fotografii pomnika wystawionego na stałe w miejscu publicznym

Zasady dozwolonego użytku publicznego

Szkoły, uczelnie, instytuty badawcze i naukowe, a także biblioteki muzea i archiwa mają prawo nieodpłatnie **użyczać egzemplarze** rozpowszechnionych, chronionych utworów, **wykonywać kopie** egzemplarzy utworów, jeśli celem jest uzupełnienie czy ochrona własnych zbiorów. Przepisy umożliwiają tym jednostkom rozpowszechnianie utworów za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na ich terenie.

W zakresie dozwolonego użytku edukacyjnego **instytucje oświatowe, uczelnie oraz jednostki naukowe** mogą wykorzystywać chronione utwory na potrzeby zilustrowania przekazywanych w ramach dydaktyki treści.

Prawo przedruku dotyczy prasy, radia, telewizji i **pozwala na dalsze rozpowszechnianie** opublikowanych już materiałów np.: sprawozdań o aktualnych wydarzeniach (nieodpłatnie) oraz odpłatnie: artykułów na aktualne tematy polityczne, gospodarcze lub religijne (chyba, że zastrzeżono inaczej), aktualnych wypowiedzi i fotografii reporterskich.

Można sporządzać i rozpowszechniać kopie oraz adaptacje utworów w celu ułatwienia czy umożliwienia **osobom niepełnosprawnym** zapoznania się z nimi. Działania takie nie mogą mieć charakteru zarobkowego.

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Prawo cytatu

Przepis o dozwolonym **cytacie** stanowi, że wolno nam **przytaczać fragmenty utworów** w ramach osobiście tworzonego dzieła. Jeśli mamy do czynienia z drobnym utworem (np. krótkim wierszem) utworem plastycznym lub fotograficznym, możemy przytoczyć go w całości. Pozostałe utwory można cytować tylko we fragmentach.

Przytoczyć całość bądź fragment innego dzieła (tekst, zdjęcie, film) możemy tylko wtedy, gdy jest to niezbędne do wyjaśnienia jakiegoś problemu, prowadzenia polemiki, w związku z **analizą krytyczną lub naukową dzieła albo w celu edukacyjnym**.

Ważne jest, żeby cytat był **odpowiednio oznaczony**. Posługując się cytatem informujemy zawsze o autorze oraz o źródle cytowanego fragmentu.

Warto pamiętać, że:

- wiele gatunków twórczości opiera się na wykorzystaniu cudzych utworów w formie pośredniego bądź bezpośredniego nawiązania. **Istotą parodii, pastiszu czy karykatury** jest odwołanie się do znanych już odbiorcy cudzych utworów. Takie formy twórczości co do zasady mogą stanowić uzasadnienie dla wykorzystywania cudzych utworów
- cytat jest jednym z najważniejszych elementów **wariacji** jako gatunku muzycznego. Muzyk sięga po fragmenty innych utworów, którymi wzbogaca własną kompozycję. Także remiks jako gatunek budowany jest często na cytatach
- cytat nie może być prostą ilustracją będącą dodatkiem do treści, bez której nasza praca mogłaby bez problemu sobie poradzić
- cytat jest zawsze **wtórny i podrzędny** wobec naszego twórczego wkładu. Dlatego niedozwolona jest np. praktyka polegająca na takim budowaniu własnego utworu, że jego dominującą częścią są cytaty opisane lakonicznymi komentarzami

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Plagiat

Plagiatem jest przypisanie sobie lub wprowadzenie w błąd co do autorstwa dobra niematerialnego stworzonego lub odkrytego przez inną osobę.

Za plagiatowanie stanowiące naruszenie prawa autorskiego grozi nie tylko **odpowiedzialność cywilna** (zaniechanie naruszenia czy wydanie osiągniętych nielegalnie korzyści), ale też **odpowiedzialność karna** (grzywna a nawet kara ograniczenia albo pozbawienia wolności do lat 3).

Plagiatem, ale nie naruszeniem prawa autorskiego są sytuacje, w których dochodzi do przypisania sobie lub wprowadzenia w błąd co do autorstwa niechronionych prawem autorskim dóbr niematerialnych, jak na przykład idei, odkrycia, czy wynalazku.

Autoplagiat to sytuacja, w której twórca, np. osoba pisząca artykuł naukowy, włącza do niego bez odpowiednich oznaczeń fragmenty innych własnych prac.

Autoplagiat nie jest naruszeniem autorskich praw osobistych, bo nie dochodzi do niezgodnego z prawdą przypisania autorstwa. Może być natomiast naruszeniem praw majątkowych, jeżeli dochodzi do kopiowania tekstu z artykułu, do którego prawa zostały przeniesione na wydawcę.

Autoplagiat jest **naruszeniem zasad naukowej rzetelności**, co w przypadku pracowników naukowych skutkuje odpowiedzialnością dyscyplinarną.

Odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich

Z **naruszeniem praw autorskich** mamy do czynienia za każdym razem, gdy wykorzystujemy utwór poza zakresem dozwolonego użytku bez uzyskania wymaganego zezwolenia (w postaci licencji bądź przeniesienia praw).

Naruszenie praw autorskich może skutkować **odpowiedzialnością cywilną lub karną**.
W szczególnych przypadkach w grę może wchodzić także odpowiedzialność dyscyplinarna, np. wtedy, gdy naruszenia dopuści się pracownik naukowy.

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Sankcje cywilne

Twórcy, którego autorskie prawa osobiste zostały naruszone bądź zagrożone, przysługuje przede wszystkim **roszczenie o zaniechanie tego działania**. W przypadku, gdy doszło już do naruszenia tych praw, twórcy przysługuje roszczenie o **przywrócenie stanu poprzedniego**, czyli usunięcie przez sprawcę skutków naruszenia

Jeśli działanie, które wywołało naruszenie, było zawinione (chodzi tu już nawet o najlżejszą postać winy), twórca może domagać się zasądzenia **zadośćuczynienia** za doznaną krzywdę lub **zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej** na wskazany cel społeczny.

W przypadku naruszenia praw majątkowych twórcy, przysługują mu następujące roszczenia:

- **zaniechanie naruszenia**
- **usunięcie skutków naruszenia**
- **naprawienie wyrządzonej szkody** (majątkowej):
 - na zasadach ogólnych (w takim przypadku twórca musi udowodnić nie tylko wystąpienie szkody, ale też jej wysokość oraz winę po stronie naruszydciela)
 - poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia
- **wydanie uzyskanych korzyści**

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Sankcje karne

W niektórych sytuacjach naruszcycielowi praw autorskich można **przypisać odpowiedzialność karną za przestępstwo**, niezależnie od tego, czy naruszenie skutkuje jednocześnie odpowiedzialnością cywilną.

Warto pamiętać, że:

- odpowiedzialność karna może być rezultatem **popelnienia plagiatu** lub **naruszenia innych autorskich praw osobistych** (brak informacji o autorstwie, publiczne zniekształcanie utworu, uniemożliwienie lub utrudnianie kontroli korzystania z utworu). Przestępstwem jest **nieuprawnione lub niezgodne z warunkami uprawnienia rozpowszechnianie utworu** bądź **utrwalenie utworu** w celu rozpowszechnienia
- jako osobne przestępstwo ustawa o prawie autorskim traktuje **nabycie** lub **pomoc w zbyciu**, albo **przyjęcie** lub **pomoc w ukryciu** nośnika utworu rozpowszechnionego lub zwielokrotnionego bez uprawnienia lub wbrew warunkom tego uprawnienia
- osobno wyróżnionym w ustawie przestępstwem jest ponadto **wytwarzanie, obrót oraz reklama**, ale też **posiadanie, przechowywanie lub wykorzystywanie** urządzeń przeznaczonych do niedozwolonego usuwania lub obchodzenia skutecznych technicznych zabezpieczeń DRM

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 3** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Na następnych zajęciach przedstawione zostaną zagadnienia związane z **umowami o przekazaniu praw autorskich i licencyjnymi, wolnymi licencjami, licencjami Creative Commons, ruchem Wolnej Kultury oraz organizacjami zbiorowego zarządzania.**

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 4.

Umowy o przekazaniu praw autorskich i licencyjne
Wolne licencje
Licencje Creative Commons
Ruch Wolnej Kultury
Organizacje Zbiorowego Zarządzania

Umowa o przekazaniu praw

Korzystanie z utworu poza zakresem dozwolonego użytku oznacza wejście w zakres monopolu autorskiego. Istnieją dwa podstawowe sposoby zrobienia tego w sposób legalny: **uzyskanie licencji uprawnionego (umowa licencyjna)** lub **nabycie od niego autorskich praw majątkowych (umowa o przeniesienie praw)**.

Po podpisaniu **umowy o przeniesienie praw** jedyną osobą uprawnioną do korzystania z utworu staje się nabywca. Pierwotny uprawniony po jej podpisaniu **traci wskazane w umowie prawa majątkowe** i nie może z nich korzystać. W praktyce umowa o przeniesienie ma charakter **ostateczny i nieodwołalny**, choć ustawa pozwala od niej odstąpić w pewnych wyjątkowych przypadkach.

Warto pamiętać, że:

- umowę o przeniesienie praw majątkowych można porównać do umowy sprzedaży mieszkania. Po jej podpisaniu **jedyną osobą uprawnioną do korzystania z utworu staje się nabywca** (analogicznie - po sprzedaży mieszkania nie możemy już w nim mieszkać)
- twórca nadal może korzystać z praw osobistych, ponieważ te są niezbywalne. W praktyce jednak to osoba posiadająca prawa majątkowe kontroluje wykorzystanie utworu

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Umowa licencyjna

Licencja to udzielanie zgody na **konkretne wykorzystanie utworu**. W odróżnieniu od umowy przeniesienia praw, udzielając licencji **nie traci się swoich przywilejów wynikających z autorskiego prawa majątkowego**.

Warto pamiętać, że:

- licencjodawca w ramach umowy licencyjnej zezwala licencjobiorcy na korzystanie z utworu. Strony umowy, a często sam licencjodawca jednostronnie określa, kto może z tych praw korzystać i na jakich zasadach
- licencja może mieć charakter **wyłączny lub niewyłączny**. Niewyłączność licencji oznacza, że licencjobiorca nie ma wyłączności na korzystanie z utworu w zakresie opisanym w umowie

Warto pamiętać, że:

- **umowa licencyjna niewyłączna może mieć dowolną formę**, także ustną, choć dużo bezpieczniejsza jest licencja zawarta w formie pisemnej umowy, gdzie strony wspólnie ustalają i spisują zasady
- zgodnie z przepisami **postanowienia o niewyłączności licencji nie trzeba nawet wprowadzać do tekstu umowy**. To wyłączność musi być wyraźnie w umowie zastrzeżona
- w przypadku licencji wyłącznej konieczne jest wyraźne stwierdzenie faktu takiego licencjonowania w tekście umowy
- umowa licencji wyłącznej, musi bezwzględnie mieć formę pisemną, gdyż inaczej jest nieważna

Podstawowe różnice pomiędzy umowami:

Umowa o przeniesienie praw	Umowa licencyjna
przenosi określone prawa majątkowe do utworu (na określonym polu eksploatacji) – zbywca traci te prawa	upoważnia do korzystania z tych praw na określonym polu eksploatacji – licencjodawca zachowuje te prawa
druga strona umowy staje się podmiotem praw	druga strona umowy jest jedynie upoważniona do korzystania z praw
nie można przenieść tych samych praw na dwie różne osoby	można udzielić wielu licencji na danym polu eksploatacji, o ile mają one charakter niewyłączny

Pola eksploatacji

Zarówno umowy licencyjne, jak i umowy o przeniesienie praw podpisuje się na **konkretne pola eksploatacji**.

Pole eksploatacji to pojęcie oznaczające **odrębny sposób korzystania z utworu**. W ustawie znaleźć można kilkanaście przykładów: **technika drukarska, reprograficzna, zapis magnetyczny, technika cyfrowa, wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy, publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie**.

Szczególnym przykładem pola eksploatacji jest „**publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym**”, które w praktyce oznacza wszystkie media cyfrowe, a w szczególności Internet.

Przykłady zastosowania wybranych pól eksploatacji:

pole eksploatacji	przykład wykorzystania
technika drukarska	wydanie powieści w formie drukowanej książki
zapis magnetyczny	utrwalenie filmu na kasetach video
dźwiękowy zapis cyfrowy	wydanie powieści w formie audiobooka zapisanego w plikach mp3
publiczne wykonanie	zaśpiewanie piosenki podczas koncertu
publiczne odtwarzanie	odtworzenie piosenki na dyskotecie
publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym	udostępnienie fotografii cyfrowych w Internecie

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Wolne licencje

Wolna licencja to taka, która zezwala na **nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne** korzystanie z dzieł w oryginale i w opracowaniu. Wolne licencje to rodzaj publicznej umowy licencyjnej między twórcą i korzystającymi utworu, które **gwarantują korzystającym pełne, niczym nie ograniczone prawo do korzystania z utworu** - w dowolny sposób, wszędzie i zawsze.

Autorem koncepcji wolnych licencji jest **Richard Stallman**, który zaproponował oryginalny zestaw czterech wolności w odniesieniu do korzystania z programów komputerowych. Przekładając je na język kultury na nasze potrzeby można to ująć np. tak:

1. Dostęp	Mam prawo do zapoznania się z utworem (czyli utwór musi być jakoś rozpowszechniony)
2. Rozpowszechnianie	Mam prawo do swobodnego rozpowszechniania kopii utworu
3. Adaptacja	Mam prawo do tworzenia utworów zależnych na własne potrzeby
4. Rozpowszechnianie adaptacji	Mam prawo do swobodnego rozpowszechniania utworów zależnych (czyli mam prawo do pomagania innym)

Więcej informacji na stronie: <http://freedomdefined.org>

Warto pamiętać, że:

- utwory objęte wolną licencją **nie muszą** automatycznie być **dostępne za darmo**
- stosowanie wolnych licencji pozwala uporządkować dystrybucję treści, dając ich użytkownikom szerokie uprawnienia. Bez zastosowania licencji obowiązuje ich bardzo restrykcyjne prawo autorskie, nawet jeśli z technicznego punktu widzenia wszystkie zakazane nim czynności są bardzo proste do wykonania
- ważnym elementem niektórych wolnych licencji jest tzw. **copyleft**. Mechanizm ten **nakłada na twórcę dzieła zależnego obowiązek udostępnienia go na tej samej licencji**, na jakiej udostępniono oryginalny utwór.

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Licencje Creative Commons

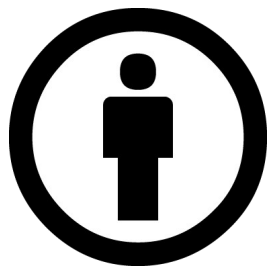
Creative Commons to amerykańska organizacja pozarządowa, która stworzyła **własny system licencji** i wciąż zajmuje się jego rozwijaniem.

Wszystkie licencje systemu Creative Commons zawierają **zezwoleń na korzystanie z utworu, bez ograniczeń czasowych i terytorialnych, nieodpłatnie, wraz z bardzo szerokim wyłączeniem odpowiedzialności licencjodawcy.**

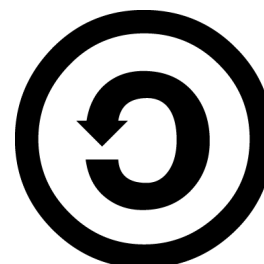
Warto pamiętać, że:

- **licencje Creative Commons to gotowe rozwiązanie prawne**, z których można skorzystać od razu bez konieczności przygotowania własnej treści licencji. Skorzystanie z licencji z punktu widzenia twórcy polega na oznaczeniu nią swojego utworu. Z punktu widzenia użytkownika, skorzystanie z licencji to wykonanie określonych w niej uprawnień w stosunku do utworu udostępnionego na tej licencji przez twórcę
- tylko dwie z wielu różnych licencji Creative Commons są wolne (spełniają cztery wolności R. Stallmana): są to **CC BY** oraz **CC BY-SA**
- niektóre licencje Creative Commons są bardzo restrykcyjne, np. licencja **BY-NC-ND** nie pozwala na tworzenie utworów zależnych i nie pozwala na komercyjne wykorzystanie

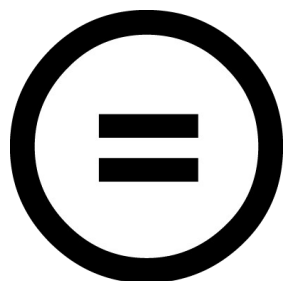
Licencje CC zawierają przynajmniej jeden z poniższych obowiązków:

Uznanie autorstwa. Obowiązek przekazywania odbiorcom utworu określonych informacji o twórcy (licencjodawcy), źródle utworu oraz o samej licencji (ta klauzula jest w każdej licencji CC).

Na tych samych warunkach. Wolno rozpowszechniać utwory zależne jedynie na takiej samej licencji lub kompatybilnej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.

Bez utworów zależnych. Brak zgody na korzystanie i rozporządzanie opracowaniami utworu. Licencje z tym warunkiem nie są wolnymi licencjami (ta klauzula wyklucza się z SA).

Użycie niekomercyjne. Zakaz komercyjnego korzystania z utworu. Licencje z tym warunkiem nie są wolnymi licencjami.

Organizacja Creative Commons umożliwia użycie sześciu głównych licencji:

- Creative Commons Uznanie autorstwa (**CC BY**)
- Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach (**CC BY-SA**)
- Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne (**CC BY-NC**)
- Creative Commons Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych (**CC BY-ND**)
- Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach (**CC BY-NC-SA**)
- Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych (**CC BY-NC-ND**)

Więcej informacji na stronie: <http://creativecommons.pl>

Opis wolnych licencji

Jedną z podstawowych umiejętności związanych z posługiwaniem się wolnymi licencjami jest **poprawne opisywanie za ich pomocą licencjonowanych utworów**. Błędny opis może utrudnić lub uniemożliwić korzystanie z utworu zgodnie z licencją.

Obowiązkowe elementy opisu licencji:

- **informacja o autorze lub autorach**, albo o innym niż autor(-rzy) licencjodawcy
- **źródło** (adres bibliograficzny z tytułem utworu lub link, jeśli wykorzystywany utwór jest dostępny w sieci)
- **dokładna nazwa licencji z odnośnikiem do strony licencji** w serwisie Creative Commons lub – w przypadku druku – adresem URL do niej

Przykłady poprawnych informacji licencyjnych:

Wykorzystanie hasła z Wikipedii:

źródło: Wikipedia, [http://pl.wikipedia.org/wiki/Historia Gdańska](http://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Gdańska),

autorzy: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Historia_Gda%C5%84ska&action=history

licencja: CC-BY-SA 3.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-sa>

Fotografia z prywatnego bloga wykorzystana na portalu:

autor/tytuł: Pociąg na stacji Warszawa Śródmieście WKD, fot. bart32,

źródło: <http://bart32.blox.pl/?p=732>,

licencja: CC-BY-SA 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>)

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Ruch Wolnej Kultury

Ruch Wolnej Kultury głosi wolność korzystania z dóbr kultury.

Czerpie z doświadczeń ruchu Wolnego Oprogramowania, który wypracował nie tylko spójne **założenia ideowe** (tzw. cztery wolności Stallmana), ale także **narzędzia prawne** (takie jak wolne licencje i mechanizm copyleft) oraz **techniczne**, pozwalające na pracę wielu niezależnych osób nad wspólnym projektem (narzędzia kontroli wersji, zgłaszania błędów, zarządzania projektami itp.).

Logo Wolnych Dóbr Kultury

Doświadczenia te wykorzystano w takich projektach Wolnej Kultury jak:

- wolna encyklopedia **Wikipedia** (32 miliony artykułów w 285 wersjach językowych)
- **OpenStreetMap.org** (5 mln unikatowych gości miesięcznie)
- w serwisach **YouTube.com** i **Vimeo.com** można znaleźć miliony plików wideo na wolnej licencji
- repozytorium **Flickr.com** zawiera prawie sto milionów wolnych zdjęć i grafik
- program „**Cyfrowa szkoła**” - opracowanie zestawu e-podręczników dostępnych na wolnej licencji
- **Otwartym Zasobem Edukacyjnym**, a więc częścią Wolnej Kultury, jest też niniejszy prezentacja

Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi

Niektóre formy działalności oznaczają korzystanie z setek i tysięcy utworów - tak na przykład działa każda stacja radiowa.

Organizacje Zbiorowego Zarządzania (OZZ), zajmują się głównie udzielaniem zezwoleń na wykorzystanie utworów niejako hurtem.

Podstawą działania OZZ jest albo:

- **ustawa** (w niektórych przypadkach przepisy nakazują korzystać z utworów za pośrednictwem OZZ)
- **umowa** (twórcy podpisując z OZZ umowy, przekazują im część praw do zarządzania własnymi utworami i zgadzają się też, że to za pośrednictwem OZZ otrzymywać będą wynagrodzenie za wykorzystanie swojej twórczości)
- **działanie bezumowne** (tzw. prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia, podejmowane w przeświadczeniu, że nieuchwytny twórca chciałby pobierać wynagrodzenie za swoje utwory według stawek OZZ, a nie np. zezwolić na ich nieodpłatne wykorzystanie bądź w ogóle zakazać określonego wykorzystania).

W Polsce sumie jest kilkanaście różnych OZZ, które reprezentują różnych uprawnionych i mają różny zakres działania m. in.:

- Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno-Muzycznych (SAWP)
- Związek Artystów Scen Polskich (ZASP)
- Stowarzyszenie Filmowców Polskich (SFP)
- Związek Producentów Audio-Video (ZPAV)
- Stowarzyszenie Autorów ZAiKS

Warto pamiętać, że płacenie **OZZ** z tytułu wykorzystania utworów poza zakresem dozwolonego użytku **nie jest konieczne**, jeśli **korzystamy wyłącznie z utworów publikowanych na wolnych licencjach**.

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 4** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Na następnych zajęciach przedstawione zostaną zagadnienia związane z **własnością przemysłową, prawami własności przemysłowej i ich ograniczeniami, rejestracją i międzynarodową ochroną własności przemysłowej, umowami o przekazaniu praw własności przemysłowej i licencyjną oraz naruszeniem praw własności przemysłowej.**

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 5.

Pojęcie własności przemysłowej
Prawa własności przemysłowej i ich ograniczenia
Rejestracja i międzynarodowa ochrona własności przemysłowej
Umowy o przekazaniu praw własności przemysłowej i licencyjna
Naruszenie praw własności przemysłowej

Pojęcie własności przemysłowej

Własność przemysłowa dotyczy **dóbr intelektualnych** wykorzystywanych w **działalności gospodarczej** - twórcze rozstrzygnięcie danego problemu, rozwiązania technicznego lub organizacyjnego w przemyśle bądź o znaczeniu związanym z prowadzoną działalnością.

Podstawową cechą **odróżniającą własność przemysłową od prawa autorskiego** jest to, że w celu zapewnienia ochrony **konieczne jest dokonanie rejestracji we właściwym urzędzie** państwowym.

Wśród dóbr chronionych prawem własności przemysłowej wyróżniamy:

- **projekty wynalazcze**
 - wynalazki
 - wzory użytkowe
 - wzory przemysłowe
 - topografie układów scalonych
 - projekty racjonalizatorskie
- **oznaczenia handlowe**
 - znaki towarowe
 - oznaczenia geograficzne

Przykłady dóbr chronionych prawem własności przemysłowej

Rodzaj dobra	Przykład
Wynalazek	tomograf optyczny „Copernicus” został wytworzony m. in. w oparciu o polski wynalazek: „Sposób szybkiego obrazowania obiektów metodą spektralnej tomografii optycznej w świetle częściowo spójnym”
Wzór użytkowy (tzw. mały wynalazek)	wygodna konstrukcja wózka używanego w supermarkecie
Wzór przemysłowy	wyróżniający się i estetyczny kształt pada do gier komputerowych
Znak towarowy	dystynktywne oznaczenia produktów
Oznaczenia geograficzne	oznaczenia wskazujące na miejsce pochodzenia produktu

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Prawa własności przemysłowej

Prawa własności przemysłowej pozwalają uprawnionemu zakazać innym korzystania z dóbr intelektualnych wykorzystywanych w działalności gospodarczej. Ich istnienie powoduje, że korzystanie to wymaga uzyskania zgody.

Warto pamiętać, że:

- w przypadku wynalazku takie prawo nazywane jest **patentem**. Nazwy tej używamy nie w odniesieniu do dokumentu (świadczenia rejestracji) czy samego pomysłu jako takiego, ale jako **oznaczenia swego monopolu prawnego**, którego przedmiotem jest właśnie wynalazek
- liczba różnych praw własności przemysłowej **jest skończona**, ale co pewien czas ustawodawcy **wprowadzają nowe rodzaje tych praw**. Stosunkowo nowymi dobrami podlegającymi ochronie są topografie układów scalonych oraz nowe odmiany roślin
- **odmawia się ochrony rozwiązaniom sprzecznym z porządkiem publicznym bądź naruszającym dobre obyczaje** np. sposoby klonowania ludzi czy modyfikacji tożsamości genetycznej linii zarodkowej człowieka
- **trolle patentowe** to przedsiębiorcy, którzy uzyskują tzw. „podejrzane patenty” wyznaczające niejasny, nieprecyzyjny zakres ochrony, w celu wymuszania odszkodowań lub opłat licencyjnych za rzekome naruszenia praw własności przemysłowej

Ograniczenia dotyczące praw własności przemysłowej

Przyznanie komuś prawa wyłącznego z zakresu własności przemysłowej **nie oznacza**, że posiada on **nieograniczony monopol prawny** na korzystanie z danego projektu wynalazczego czy oznaczenia handlowego. **Prawa ta podlegają wielu ograniczeniom.**

Prawa o charakterze krajowym obejmują jedynie teren Polski, a prawa wspólnotowe teren UE.

Samo pojęcie praw własności przemysłowej wskazuje, że dotyczą one działalności gospodarczej, a zatem uprawniony **nie może zakazać korzystania** z chronionych dóbr, np. oznaczeń handlowych, w **celach niekomercyjnych czy edukacyjnych.**

Ograniczenia czasowe poszczególnych praw własności przemysłowej

Przedmiot ochrony	Prawo własności przemysłowej	Czas trwania wyłączności prawnej
Wynalazki	Patenty	20 lat od daty zgłoszenia (w szczególnych przypadkach może być powiększona o okres 5 lat)
Wzory użytkowe	Prawa ochronne na wzory użytkowe	10 lat od daty zgłoszenia
Wzór przemysłowy	Prawa ochronne na wzory przemysłowe	do 25 lat, podzielone na 5-letnie okresy
Znak towarowy	Prawa ochronne na znaki towarowe	10 lat , z możliwością przedłużenia na kolejne okresy 10-letnie
Oznaczenia geograficzne	Prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne	Nieograniczone

Rejestracja praw własności przemysłowej

Uzyskanie większości praw własności przemysłowej wymaga zazwyczaj dokonania rejestracji. W tym celu dokonywane jest zgłoszenie w odpowiednim urzędzie. W Polsce jest to **Urząd Patentowy**, a w przypadku wspólnotowych praw własności przemysłowej urzędem tym jest **Urząd ds. Harmonizacji Rynku Wewnętrznego (OHIM)** z siedzibą w Alicante (Hiszpania).

Nie zawsze rejestracja jest konieczna. **Nie wymagają rejestracji niezarejestrowany wspólnotowy wzór przemysłowy** (który podlega trzyletniej ochronie prawnej) oraz **powszechnie znany znak towarowy**.

Istnieją dobra intelektualne, które nie są chronione prawami wyłącznymi. Przykładem jest tajemnica przedsiębiorstwa (know-how). Jednak i one mogą korzystać z ochrony prawnej na podstawie odrębnych przepisów.

Międzynarodowa ochrona własności przemysłowej

Własność przemysłowa jest chroniona nie tylko przez przepisy krajowe, ale także przez umowy międzynarodowe. Najważniejszymi aktami prawnymi są **konwencja paryska o ochronie własności przemysłowej z dnia 20 marca 1883 r.** oraz **Porozumienie w sprawie handlowych aspektów własności intelektualnej (TRIPS).**

W oparciu o te akty prawne z ochrony własności przemysłowej mogą korzystać także cudzoziemcy. Przyznawane są im takie same prawa jak własnym obywatelom. Podstawą tych uprawnień jest tzw. zasada praw asymilacji cudzoziemców.

Warto pamiętać, że:

- ważnym elementem międzynarodowego prawa własności przemysłowej jest **system patentu europejskiego** oparty na konwencji o udzielaniu patentów europejskich, sporządzonej w Monachium dnia 5 października 1973 r. (a następnie zmienianej).
- w UE podjęto intensywne prace w celu stworzenia systemu wspólnotowych praw własności przemysłowej. Dotychczas głównymi efektami tych działań są stworzenie regulacji dotyczących **wspólnotowych znaków towarowych** oraz **wspólnotowych wzorów przemysłowych**. Wkrótce wprowadzony zostanie być może także system jednolitego patentu.

Umowy o przeniesienie praw własności przemysłowej oraz umowy licencyjne

Większość praw własności przemysłowej można zbyć. Dochodzi do tego na podstawie **umów o przeniesienie praw własności przemysłowej**. Przykładem jest umowa sprzedaży patentu. Takie umowy mają zwykle złożoną treść i muszą bezwzględnie być zawarte na piśmie.

Uprawniony może sam korzystać z przedmiotów praw własności przemysłowej, ale i udzielić komuś innemu zgody na korzystanie z nich. Z reguły zgoda ta przyjmie postać **licencji**, czyli upoważnienia do korzystania z danego dobra podlegającego ochronie.

Podstawowe różnice pomiędzy umowami licencyjną i o przeniesieniu praw

Umowa o przeniesienie praw	Umowa licencyjna
przenosi określone prawa własności przemysłowej – zbywca traci te prawa	upoważnia do korzystania z tych praw – licencjodawca zachowuje te prawa
druga strona umowy staje się podmiotem praw	druga strona umowy jest jedynie upoważniona do korzystania z praw
nie można przenieść tych samych praw na dwie różne osoby	można udzielić wielu licencji, o ile mają one charakter niewyłączny

Warto pamiętać, że:

- jeśli zakres korzystania z wynalazku nie ulega zawężeniu, dochodzi do zawarcia **licencji pełnej**. W przypadku zawężenia mamy do czynienia z **licencją ograniczoną**
- podział na **licencję wyłączną** i **niewyłączną** odnosi się do tego, czy uprawniony udziela licencji tylko jednemu podmiotowi, czy wielu podmiotom. Niewyłączność licencji, tak jak w przypadku licencji prawnoautorskich, oznacza, że licencjobiorca nie ma wyłączności na korzystanie z wynalazku
- szczególnym rozwiązaniem w zakresie patentów jest **licencja otwarta**. Uprawniony z patentu może złożyć w urzędzie patentowym oświadczenie o gotowości udzielenia licencji na korzystanie z jego wynalazku (opłaty okresowe za ochronę wynalazku zmniejsza się wtedy o połowę)
- dopuszczalne jest także zawarcie licencji w sposób **dorozumiany (licencja dorozumiana)**. Przykładem jest zawarcie umowy o wykonanie prac badawczych – domniemywa się, że wykonawca prac udzielił zamawiającemu licencji na korzystanie z wynalazków zawartych w przekazanych wynikach prac

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Naruszenie praw własności przemysłowej

Naruszenie to bezprawne działanie osób nieuprawnionych, polegające na dokonywaniu czynności zastrzeżonych dla uprawnionych z praw własności przemysłowej. Naruszyiciel ponosi odpowiedzialność prawną.

Środki prawne związane z naruszeniem lub zagrożeniem cudzej własności przemysłowej dzielą się na środki **cywilne, administracyjne** oraz **karne**.

Warto pamiętać, że:

- przykładem przestępstwa jest np. **oznaczanie towarów podrobionym znakiem towarowym**. Naruszyiciel będzie podlegać karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2
- ze szczególnej ochrony prawnej korzystają **renomowane znaki towarowe**. Takie znaki nie muszą być nigdzie zarejestrowane, gdyż o ich ochronie decyduje sama renoma. Zgodnie z orzecznictwem, z renomą znaku mamy do czynienia zarówno wtedy, gdy spełnione są przesłanki **ilościowe** i **jakościowe**. Przykłady renomowanych znaków towarowych:

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 5** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Na następnych zajęciach przedstawione zostaną zagadnienia związane z **bazami danych i zwalczaniem nieuczciwej konkurencji**.

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

KRÓTKI KURS WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ MATERIAŁY DLA UCZELNI

Wykład 6.

Bazy danych Zwalczanie nieuczciwej konkurencji

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

PRAWO KULTURY

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Bazy danych

Bazy danych to szczególna kategoria dóbr intelektualnych. Przykładem takich baz są elektroniczne bazy danych pojazdów mechanicznych, strony internetowe z rozbudowanymi linkami, szczegółowe terminarze meczów narodowych lig piłki nożnej, bazy danych o wirusach, wykorzystywane przez oprogramowanie antywirusowe.

Nie każda baza danych będzie podlegać ochronie prawnej, musi bowiem stanowić:

- 1) **zbiór**
- 2) **danych** lub **jakichkolwiek innych materiałów i elementów**
- 3) zgromadzonych według **określonej systematyki lub metody**
- 4) **indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób**, w tym środkami elektronicznymi
- 5) **wymagający istotnego**, co do jakości lub ilości, **nakładu inwestycyjnego** w celu sporządzenia weryfikacji lub prezentacji jego zawartości

Warto pamiętać, że:

- bazy danych **nie wymagają rejestracji** i podlegają ochronie wprost na podstawie ustawy o ochronie baz danych
- uprawnionym do bazy danych jest jej **producent, czyli podmiot, który poniósł ryzyko nakładu inwestycyjnego** przy tworzeniu bazy danych. Takie prawo można sprzedać komuś innemu
- producentem jest osoba, której nazwisko lub nazwę w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach bazy danych lub podano do publicznej wiadomości

Uprawnienia producenta bazy danych

Producent posiada on **wylączne prawo** do tzw. pobierania danych oraz do wtórnego ich wykorzystania w całości lub w istotnej części, co do jakości lub ilości.

- przykładem **pobierania danych** może być skopiowanie całej bazy danych na własny nośnik
- przykładem **wtórnego wykorzystania** będzie np. publiczne udostępnienie bazy danych na stronie internetowej np. porównywarka cen, która za pośrednictwem strony www umożliwia klientom korzystanie z elektronicznych baz danych w celu odszukania i zakupienia produktów w najniższej cenie

Warto pamiętać, że:

- producent bazy danych może zakazać podejmowania takich czynności innym osobom, chyba że uzyskają one od niego zgodę. Z reguły zgoda ta przyjmie postać odpłatnej licencji
- istnieją nieliczne wyjątki od tej zasady - np. użytkownik bazy danych może pobierać lub wtórnie wykorzystywać **niewielkie (tzw. nieistotne) części jej zawartości**, o ile nie narusza to tzw. „normalnego korzystania” z baz danych lub nie godzi w słusze interesy producenta baz danych
- ponadto można bez zgody producenta korzystać z rozpowszechnionej bazy danych:
 - do **własnego użytku osobistego**, ale tylko z zawartości nieelektronicznej bazy danych
 - w charakterze **ilustracji**
 - **w celach dydaktycznych lub badawczych**, ze wskazaniem źródła, jeżeli takie korzystanie jest uzasadnione niekomercyjnym celem, dla którego wykorzystano bazę
 - **do celów bezpieczeństwa wewnętrznego, postępowania sądowego lub administracyjnego**

Czas ochrony baz danych

Czas trwania ochrony bazy danych wynosi **piętnaście lat** następujących po roku, w którym baza danych została sporządzona lub udostępniona publicznie po raz pierwszy.

Jednakże gdy dojdzie do istotnej zmiany treści bazy danych, w tym jej uzupełnienia, zmiany lub usunięcia jej części, okres ochrony tej bazy ulega przedłużeniu.

W przypadku częstych modyfikacji bazy danych ochrona może więc w praktyce być bezterminowa.

Naruszenie prawa do bazy danych

Producentowi, którego prawa do bazy danych zostały naruszone, przysługują różne roszczenia. Może żądać od naruszydiciela m. in **usunięcia skutków naruszenia** lub **naprawienia wyrządzonej szkody**. Ponadto naruszenie prawa ochronnego jest **wykroczeniem**. Osoba, która w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, bez uprawnienia lub wbrew jego warunkom, pobiera dane lub wtórnie je wykorzystuje, podlega **karze grzywny**.

Jeżeli baza danych jest równocześnie utworem, czyli oprócz poniesionej inwestycji zawiera wkład twórczy, to **jest ona chroniona zarówno przez prawo autorskie, jak i regulacje chroniące bazy danych**.

Zwalczanie nieuczciwej konkurencji

Własność przemysłowa jest chroniona także przez regulacje służące **zapobieganiu oraz zwalczaniu nieuczciwej konkurencji** w działalności gospodarczej. Przykładem takich nieuczciwych działań jest podrabianie towarów i wprowadzanie w błąd klientów co do ich pochodzenia.

Chodzi nie tylko o ochronę uprawnionych z praw własności przemysłowej, ale także o **zabezpieczenie interesu publicznego oraz klientów**.

Warto pamiętać, że:

- czynem nieuczciwej konkurencji są nie tylko działania **sprzeczne z prawem** (np. naruszenie prawa ochronnego ze znaku towarowego), ale także działania **sprzeczne z dobrymi obyczajami** (np. nieetyczne działania skierowane względem konkurencyjnego przedsiębiorcy).
- regulacje te mają również charakter prewencyjny; nie musi dojść do naruszenia interesu innego przedsiębiorcy lub klienta, wystarczy, że zagrażają one tym interesom

Wiele przepisów regulujących zwalczanie nieuczciwej konkurencji może zostać wykorzystanych dla potrzeb ochrony własności przemysłowej. Poniżej przedstawiono najbardziej charakterystyczne przykłady:

1. Wprowadzanie w błąd co do tożsamości przedsiębiorstwa

Na podstawie regulacji służących zwalczaniu nieuczciwej konkurencji można skutecznie bronić się przed działaniem konkurenta, który **zacznie używać naszych nazw handlowych**, np. firmy czy innego charakterystycznego symbolu służącego do oznaczania naszego przedsiębiorstwa. Możemy dochodzić ochrony na tej podstawie jeżeli wcześniej zaczęliśmy używać tej nazwy.

2. Nieuczciwe oznaczanie towarów lub usług

Zdarza się, że producenci oznaczają swoje towary (bądź ich opakowania) czy usługi w taki sposób, że wprowadza to w błąd klientów. Jednym z częstych naruszeń jest **upodabnianie towarów do bardziej renomowanych**, które sprzedaje konkurencyjny producent.

3. Podróbki

Chodzi o przypadek naśladowania gotowego produktu, polegającego na tym, że za pomocą technicznych środków reprodukcji jest **kopiowana zewnętrzna postać produktu**. Działanie takie jest czynem nieuczciwej konkurencji, jeżeli może wprowadzić klientów w błąd co do tożsamości producenta lub produktu.

4. Naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa

Tajemnica przedsiębiorstwa to **nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą**, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności. W praktyce niezbędne jest ich odpowiednie oznaczanie, jako stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa.

5. Nieuczciwa reklama

Przepisy przewidują istotne ułatwienie dowodowe dla osoby, która zarzuca innej prowadzenie nieuczciwej reklamy. Prawdziwości oznaczeń lub informacji umieszczanych na towarach albo ich opakowaniach lub wypowiedzi zawartych w reklamie musi wykazać osoba, której zarzuca się czyn nieuczciwej konkurencji związany z wprowadzeniem w błąd, np. to właśnie przedsiębiorca, które reklamuje swoje towary jako najlepsze na rynku, musi posiadać dowody na takie twierdzenie (mogą nimi być np. wyniki badań satysfakcji klientów albo niezależne testy konsumenckie).

Działaniem niedozwolonym będzie prowadzenie reklamy:

- sprzecznej z przepisami prawa, dobrymi obyczajami lub uchybiającej godności człowieka
- wprowadzającej klienta w błąd i mogącej przez to wpłynąć na jego decyzję co do nabycia towaru lub usługi
- odwołującej się do uczuć klientów przez wywoływanie lęku, wykorzystywanie przesądów lub łatwowości dzieci
- ukrytej czyli wypowiedzi, która, zachęcając do nabywania towarów lub usług, sprawia wrażenie neutralnej informacji
- stanowiącej istotną ingerencję w sferę prywatności

Odpowiedzialność cywilnoprawna

Przepisy przewidują środki zarówno o charakterze **represyjnym**, jak i **prewencyjnym**.
W razie dokonania czynu nieuczciwej konkurencji, przedsiębiorcy, którego interes został zagrożony lub naruszony, przysługuje **szereg roszczeń w stosunku do naruszydciela**. Może on m. in. żądać **zaniechania** niedozwolonych działań, **usunięcia ich skutków** czy **odszkodowania lub wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści**.

Sąd, na wniosek uprawnionego, może orzec również o wyrobach, ich opakowaniach, materiałach reklamowych i innych przedmiotach bezpośrednio związanych z popełnieniem czynu nieuczciwej konkurencji.

Dziękujemy za uwagę.

Wszystkie zagadnienia poruszane na dzisiejszych zajęciach znajdują się w **rozdziale 6** podręcznika dostępnego na stronie: <http://prawokultury.pl/kurs/>

Prezentację opracowała Magdalena Biernat na podstawie podręcznika *Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni*
<http://prawokultury.pl/kurs/>